

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2018.02.09>

Piotr BOROWSKI

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

e-mail: borpio5@wp.pl

Doktryna państwa dobrobytu a współczesna polityka pieniężna Królestwa Danii

Streszczenie

W niniejszym opracowaniu podejmuję temat państwa opiekuńczego w Królestwie Danii z perspektywy historycznej. Na samym początku wykazuję, że doktryna państwa dobrobytu jest relatywnie nową koncepcją w teorii ekonomii, a ponadto koncentruje się na roli polityki pieniężnej w podtrzymywaniu tejże doktryny w Królestwie Danii od zakończenia drugiej wojny światowej. W tym miejscu warto dodać, że państwo dobrobytu to taki sposób zarządzania sprawami publicznymi, w którym państwo odgrywa główną rolę w zapewnianiu i ochronie społecznego i ekonomicznego dobrobytu swych obywateli. Jest to z kolei podstawowy teoremat równości szans w społeczeństwie oraz sprawiedliwego podziału dochodu narodowego. Istotne jest również, by każdy członek społeczeństwa, nawet niezaradny życiowo, miał minimum środków potrzebnych do życia. Polityka pieniężna to ogół czynności dokonywanych przez władze monetarne, zmierzających do kontrolowania podaży pieniądza poprzez wytyczanie celu inflacyjnego bądź wysokości stopy procentowej, po to, żeby zapewnić stabilność cen i zaufanie społeczeństwa do pieniądza krajowego. Jako bank centralny Królestwa Danii, Danmark Nationalbank jest odpowiedzialny za prowadzenie polityki pieniężnej w Królestwie Danii.

Słowa kluczowe: bank centralny, doktryna państwa dobrobytu, kryzys finansowy 2008–2009, polityka pieniężna.

Wprowadzenie

Królestwo Danii (jęz. duński: *Kongeriget Danmark*; jęz. angielski: *the Kingdom of Denmark*) to oficjalna nazwa suwerennego państwa w Europie Północnej, zamieszkałego w sumie przez 5,5 miliona mieszkańców, dodatkowo rozciągającego zwierzchność terytorialną nad dwiema autonomicznymi jednostkami: Wyspami Owczymi (*Færøerne*; *Faroe Isles*) na północnym Atlantyku oraz Grenlan-

dią (*Grönland; Greenland*) w Ameryce Północnej. Najważniejszą część składową wspomnianego Królestwa stanowi Dania właściwa zajmująca niemalże cały Półwysep Jutlandzki (*Halvøen Jylland; Jutland Peninsula*) oraz dwie największe wyspy (*óer*) – spośród ogółem 443 nazwanych: Fionię (*Fyn; Funen*) i Zelandię (*Sjælland; Zealand*), stanowiące niejako naturalną barierę blokującą swobodne przejście z Morza Północnego na Bałtyk; do tego dochodzi jeszcze położona w południowej części Morza Bałtyckiego wyspa Bornholm (*Bornholm; Bornholm*)¹.

Wyzwolenie Królestwa Danii przez oddziały brytyjskie, relatywnie niewielkie zniszczenia wojenne (w 1940 roku armia duńska poddała się Niemcom zaledwie po dwóch godzinach oporu, stawianego zresztą jedynie przez gwardię przyboczną króla), szybka pomoc gospodarcza ze strony najpierw Banku Światowego (*the World Bank*), a następnie także w ramach planu Marshalla, w końcu przystąpienie do Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (*den vestlige militæralliance; the North Atlantic Treaty Organisation* – NATO) jako państwo założycielskie – co zagwarantowało trwałe bezpieczeństwo polityczne tego niewielkiego przeciw kraju, wszystkie te czynniki legły u podstaw wykształcenia się duńskiego modelu państwa opiekuńczego (*welfare state*).

1. Doktryna państwa dobrobytu – założenia teoretyczne a uwarunkowania strukturalne Królestwa Danii.

Rys historyczny

Generalnie rzecz ujmując, teoria państwa dobrobytu (państwa „usług socjalnych”) to koncepcja głosząca, iż państwo kapitalistyczne w coraz wyższym stopniu zapewnia i zapewniać powinno podnoszenie szeroko rozumianego dobrobytu społecznego. Wzrost zamożności jednej grupy społecznej nie może przy tym następować kosztem drugiej. Dzięki temu państwo nabiera stopniowo charakteru ponadklasowego, dążąc do zniwelowania różnicy między właścicielami środków produkcji a pracownikami najemnymi, uwzględniając przez to interesy wszystkich grup społeczeństwa². Z kolei zasadniczym celem polityki społeczno-gospodarczej miało być urzeczywistnienie zasady równości między obywatelami³. W tym kontekście nie może zatem budzić zdziwienia, że dla analizowanego okresu rozwoju kapitalizmu charakterystyczna jest polityka interwencjonizmu państwowego, mająca uwolnić gospodarkę rynkową od bezrobocia i zastoju. Z tego względu za podstawowe wyróżniki pozytywnej (aktywnej) roli państwa

¹ Hasło w Wikipedii: *Denmark*, s. 1, źródło: <http://en.wikipedia.org/wiki/Denmark> [dostęp: 13.08.2018].

² C. Kosikowski, *Publiczne prawo gospodarcze Polski i Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2008, s. 33.

³ N. Acocella, *Zasady polityki gospodarczej. Wartości i metody analizy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 319.

w gospodarce można przyjąć, z jednej strony, zaaprobowanie nacjonalizacji pewnych gałęzi gospodarki, takich jak: przemysł węglowy, stalowy, gazowy, energetyczny, transport czy łączność, a nawet cały system bankowy i pozostałe elementy rynku finansowego (przykładem może tu być giełda papierów wartościowych), a z drugiej – prowadzenie określonej polityki fiskalno-monetarnej, i to na podbudowie automatycznych stabilizatorów koniunktury. To drugie określenie działań państwa jest jeszcze szersze i obejmuje rozwiniętą działalność socjalną, zadania w dziedzinie ochrony zdrowia, ubezpieczeń społecznych na wypadek choroby i bezrobocia, dodatki rodzinne, renty dla osób starszych i niezdolnych do pracy, mieszkania, pomoc społeczną, bezpłatną edukację na szczeblu podstawowym, średnim i wyższym oraz opiekę nad dziećmi i młodzieżą⁴. Do tego dochodzi ponadto progresywny system podatkowy, dopuszczenie akcjonariatu pracowniczego oraz wysokie kary finansowe za nieprzestrzeganie norm ochrony środowiska, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz za wszelkie naruszenia praw pracowniczych.

Sama polityka interwencjonizmu państwowego, prowadzona w zaplanowany sposób przez rząd centralny i (początkowo) podporządkowany mu bank centralny, miała na celu trwale zagwarantowanie wspomnianego wyżej szerokiego katalogu usług społecznych przy równoczesnym zdynamizowaniu gospodarki poprzez „wygładzenie” cyklu koniunkturalnego. W przeciwieństwie jednak do okresu sprzed rozpoczęcia drugiej wojny światowej utrzymanie stabilnej dynamiki rozwoju gospodarki i w ten sposób oddziaływanie na przemiany społeczne miało następować w sposób zapewniający ochronę świata pracy. Celem nadrzędnym było osiągnięcie stanu pełnego zatrudnienia, a także utrzymanie takiego stanu w sposób niejako automatyczny. Z kolei instrumentem służącym realizacji tego celu miały być, z jednej strony, ingerencja państwa w sferę obrotu pieniężnego i związane z tym prawne zaakceptowanie deficytu budżetowego, a z drugiej – podejmowanie „nieprodukcyjnych” inwestycji, takich jak budowa dróg, elektrowni czy zakładów przemysłowych⁵. W rezultacie podstawowym sposobem koordynacji na poziomie narodowym i międzynarodowym stała się polityka rządu⁶. Tym samym odrzucono też paradygmat osiągnięcia zysku jako główny motyw podejmowania działalności gospodarczej. Zauważono bowiem, że postępująca koncentracja kapitałów zniekształca mechanizmy rynkowe i prowadzi do tworzenia monopolistycznych wielkich jednostek gospodarczych, co skutkuje polaryzacją majątkową społeczeństwa oraz stanowi czynnik generujący kryzysy finansowe⁷. Zamiast tego postulowano wprowadzenie gospodarki mieszanej, czyli współistnienie własności prywatnej i państwowej. Sama kategoria zakładów

⁴ A. Redelbach, *Wstęp do prawoznawstwa*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2002, s. 58.

⁵ A. Sylwestrzak, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2009, s. 447 i 445.

⁶ E. Hobsbawm, *Wiek skrajności. Spojrzenie na krótkie dwudzieste stulecie*, Wydawnictwo Politeja, Warszawa 1999, s. 373–374.

⁷ A. Redelbach, *Wstęp do prawoznawstwa*, s. 57.

i przedsiębiorstw państwowych – przy aktywnej polityce podatkowej – miała w założeniu doprowadzić do względnego zrównania dochodów z tytułu pracy. Stopniowo zaczęto też doceniać konieczność zorganizowania (a raczej przejęcia) przez państwo planowania gospodarczego i społecznego. Równocześnie przyjęto rozwiązania wspomagające aktywność gospodarczą podmiotów prywatnych (ulgi i zwolnienia podatkowe, poręczenia kredytowe i dotacje budżetowe)⁸. Na koniec zauważyć też trzeba, że w „państwie usług socjalnych” zamierzano zachować liberalny kształt systemu politycznego, a demokracja ekonomiczna i społeczna miała chronić obywatela przed nadmiernymi ingerencjami władzy. W tym sensie model rozwoju gospodarczego, zastosowany jako strategia polityki społecznej przez wszystkie państwa kapitalistyczne po zakończeniu drugiej wojny światowej, a w tym także – rzecz oczywista – przez Królestwo Danii oraz trzy inne państwa skandynawskie, czyli Szwecję, Norwegię oraz Finlandię, wiązał się z poszukiwaniem innej drogi przeobrażeń ustroju kapitalistycznego niż perspektywa rewolucji socjalistycznej⁹. Toteż przedstawione modelowe założenia państwa dobrobytu należy traktować w rzeczy samej jako „trzecią” drogę, między liberalnym kapitalizmem a utopijnym socjalizmem (zakładającym państwową własność środków produkcji), co oznacza, iż na gruncie teoretycznym została zanegowana podstawowa teza ekonomii marksistowskiej o tym, że sprzeczności wewnątrz samej gospodarki kapitalistycznej w wyniku kumulacji nieuchronnie doprowadzą do jej upadku¹⁰. *Summa summarum* ta pozytywna teoria – sformułowana przez Johna Maynarda Keynesa jeszcze w 1936 roku w książce *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza (General Theory of Employment, Interest and Money)*, na gruncie teoretycznym rozwinięta przez m.in. brytyjskie Towarzystwo Fabianów i skonkretyzowana w 1944 roku w tzw. planie Beveridge’a dla Zjednoczonego Królestwa, a akcentująca aktywną rolę państwa w gospodarce – miała *a priori* nie dopuścić do takiego przeciwstawienia kapitału i klasy robotniczej, które groziłoby wystąpieniem wstrząsów rewolucyjnych¹¹.

Najpoważniejsza fala krytyki państwa dobrobytu wystąpiła w latach siedemdziesiątych oraz w przeciągu lat osiemdziesiątych. Ogólna stagnacja gospodarki światowej w tym okresie – czego jaskrawym dowodem stało się niskie tempo wzrostu gospodarczego, zapoczątkowane czterokrotnym wzrostem ceny ropy naftowej w 1973 roku (jaki nastąpił w wyniku decyzji Organizacji Państw Eksportujących Ropę Naftową), a dla rozwiniętych gospodarek rynkowych przejawiające się w radykalnym spadku produkcji przemysłowej w latach 1973–1975 aż o 10%, a handlu międzynarodowego o 13%, i to w każdym roku – ukazała z całą mocą nieefektywność interwencjonizmu państwowego. Tym samym po raz

⁸ A. Sylwestrzak, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, s. 447–448.

⁹ A. Redelbach, *Wstęp do prawoznawstwa*, s. 58.

¹⁰ A. Wojtyna, *Ewolucja keynesizmu a główny nurt ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 68.

¹¹ A. Sylwestrzak, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, s. 444; A. Wojtyna, *Ewolucja keynesizmu a główny nurt ekonomii*, s. 60.

pierwszy okazało się, że tradycyjny tok rozumowania – charakterystyczny dla keynesistów, a sprowadzający się do paradygmatu, że wysokie płace, pełne zatrudnienie, rozwinięty sektor publiczny i wreszcie państwo opiekuńcze jako takie stworzyły zapotrzebowanie, które wkrótce pobudzi rozwój i przywróci dawny dobrobyt – nie sprawdził się przez całą dekadę, poczynając od roku 1973. Legło to u podstaw odrodzenia się tendencji liberalnych akcentujących swobodne funkcjonowanie gospodarki opartej na prawie popytu i podaży, ale równocześnie krytycznych w stosunku do klasycznych zasad leseferyzmu. Od strony teoretycznej oznaczało to, iż neoliberałowie – w przeciwieństwie do zwolenników interwencjonizmu państwowego – wysunęli tezę, że to rynek stanowi najefektywniejszy mechanizm optymalnej alokacji zasobów, w związku z czym na pierwszy plan należy wysunąć prymat produkcji, który powinien być głównym celem systemu ekonomicznego, gdyż zapewnia coraz wyższy poziom zaspokajania potrzeb. Oznaczało to równoczesne zdezwuowanie głównych wyznaczników dotychczasowej polityki gospodarczej, ponieważ według przedstawicieli myśli neoliberalnej polityka pełnego zatrudnienia i mieszany sektor w gospodarce uniemożliwiły w końcu kontrolowanie inflacji oraz zmniejszenie kosztów zarówno przedsiębiorstw państwowych, jak i prywatnych, a wobec tego nie pozwoliły na wzrost zysków, które stanowią prawdziwą siłę napędzającą gospodarkę kapitalistyczną. Konkluzja przez nich sformułowana sprowadzała się zaś do twierdzenia, że to właśnie deregulacja i „niewidzialna ręka” wolnego rynku Adama Smitha doprowadzi do ponownego przywrócenia koniunktury i do najbardziej właściwej dystrybucji dochodów, czemu naturalnie keynesiści przeczyli¹².

Chociaż w różnym zakresie i czasie w poszczególnych krajach Zachodu koncepcja „państwa usług socjalnych” załamała się, a państwa kapitalistyczne weszły w nową fazę rozwoju (fazę neoliberalizmu¹³, charakteryzującą się tym, że naczelnym zadaniem państwa stała się jedynie ochrona samego mechanizmu rynkowego, a sama interwencja ma charakter incydentalny – wynikający głównie z niesprawności tego mechanizmu), Królestwo Danii, podobnie zresztą jak i Królestwo Szwecji, odnosiło w omawianym okresie sukcesy gospodarcze. Co jeszcze bardziej istotne, polityka gospodarcza w tych krajach wciąż oparta była na kolektywistycznych zasadach równości i solidarności, a nie na społecznym egoizmie¹⁴, podczas gdy neoliberałowie, na czele z Friedrichem Augustem Hayekiem, za podstawową wartość aksjologiczną uznawali już nie równość, ale wolność rozumianą jako brak przymusu. Tym samym za podstawowy cel nie stawiali oni już osiągnięcia ideału pełnej równości – w to miejsce zadowalali się pojęciem równości rozumianej jako „równość szans” czy równość wobec prawa¹⁵.

¹² C. Kosikowski, *Prawo gospodarcze publiczne Polski i Unii Europejskiej*, s. 28–29; E. Hobsbawm, *Wiek skrajności*, s. 374–375.

¹³ A. Redelbach, *Wstęp do prawoznawstwa*, s. 59.

¹⁴ E. Hobsbawm, *Wiek skrajności*, s. 375.

¹⁵ A. Sylwestrzak, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, s. 453.

Niewątpliwie utrzymanie dotychczasowej doktryny państwa dobrobytu w Królestwie Danii w dużej mierze uwarunkowane jest czynnikami strukturalnymi gospodarki tego kraju. Przede wszystkim należy zauważyć, że Dania to państwo tradycyjnie specjalizujące się w rolnictwie – podobnie jak większość niewielkich bądź średnich krajów europejskich, ale w odróżnieniu od nich produkcja rolna od połowy XIX stulecia ukierunkowana jest głównie na rynki zagraniczne. Dominującym partnerem handlowym (importerem) w tym względzie aż do 1973 roku, czyli do momentu pierwszego rozszerzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (*the European Economic Community* – EEA), pozostawała Wielka Brytania. Dopiero na drugim miejscu były Niemcy – jedyny kraj, z którym monarchia posiada granicę lądową. Z drugiej strony, wyraźnie zaznacza się brak bogactw naturalnych możliwych do pozyskania – wyjątkiem są złoża ropy naftowej oraz gazu ziemnego na Morzu Północnym. Rozpoczęcie ich eksploatacji nastąpiło jednak – odpowiednio – w 1972 oraz 1984 roku. Mimo to, wolumen eksportowy tych minerałów pozostaje wciąż niewielki w porównaniu z analogicznymi wskaźnikami osiąganymi przez sąsiednią Norwegię i Zjednoczone Królestwo¹⁶.

Biorąc pod uwagę powyższe, nie dziwi specjalizacja ekonomiczna w produkcji rolnej. Rozwój stosunków handlowych z Wielką Brytanią podyktowany był natomiast tym, że dwaj najbliżsi sąsiedzi Danii, czyli Szwecja i Prusy, z przyczyn politycznych nie były zainteresowane intensyfikacją omawianych stosunków z Danią. Wprost przeciwnie, oba te państwa wykorzystywały politykę celną do rozluźnienia związków handlowych z Kopenhagą. W tej sytuacji zrozumiałym jest analizowany efekt przesunięcia handlu (*trade diversion effect*) i rozwinięcie produkcji rolnej na rynek brytyjski. Tym bardziej, że decyzją Parlamentu Zjednoczonego Królestwa w 1846 roku zostały zniesione ustawy zbożowe i od tego momentu aż do lat trzydziestych dwudziestego wieku eksport artykułów rolnych do Wielkiej Brytanii nie był krępowany instrumentami administracyjnymi. Nie bez znaczenia pozostawało również i to, że relatywnie wysoki stopień umiejętności pisania i czytania wśród ogółu społeczeństwa duńskiego sprzyjał upowszechnianiu innowacji technicznych i wzrostowi wydajności pracy. Ponadto, polityka wolnego handlu była niezmiernie korzystna także dla Zjednoczonego Królestwa. Postęp w rolnictwie prowadził bowiem do wzrostu zapotrzebowania nie tylko na wyroby przemysłowe, ale także na nowoczesne instrumenty kredytowe. Wymiernym wyrazem tej prawidłowości są dane liczbowe: wartość dodana duńskich wyrobów przemysłowych nigdy nie przekroczyła wskaźnika 10% ogółu sprzedaży na rynki zagraniczne od początku uprzemysłowienia tego kraju (ostatnia dekada XIX wieku) do 1913 roku, podczas gdy eksport produktów rolnych w omawianym okresie wynosił około 60%. Z kolei zadłużenie zagraniczne dochodziło do 40% pod koniec pierwszej wojny światowej¹⁷.

¹⁶ I. Henriksen, *An Economic History of Denmark*, s. 1 i 5, źródło: <http://eh.net/encyclopedia/article/henriksen.denmark> [dostęp: 10.08.2018].

¹⁷ *Ibidem*, s. 3.

Sytuacja diametralnie zmieniła się w dwudziestoleciu międzywojennym. Konsekwentnie prowadzona polityka neutralności umożliwiła uniknięcie zniszczeń w majątku narodowym i równocześnie przyczyniła się do wzrostu wolumenu eksportu produktów rolnych. Doprowadziło to do zwiększenia podaży pieniądza i pojawienia się nawisu inflacyjnego. Okoliczności powyższe jedynie przyspieszyły decyzję władz monetarnych o wprowadzeniu przedwojennego paritetu duńskiej korony do brytyjskiego funta, co nastąpiło w 1924 roku podług relacji wymiennej z roku 1913. Zgodnie z przewidywaniami Keynesa spowodowało to ogólny spadek konkurencyjności duńskiej gospodarki, a ponadto uaktywniło silne tendencje deflacyjne (spadek cen i płac, co uderzyło głównie w dłużników i farmerów). Jeszcze bolesniejszą konsekwencją deflacji był dramatyczny wzrost niewypłacalności przedsiębiorstw rolnych i produkcyjnych oraz związany z tym skokowy wzrost stopy bezrobocia, co uderzyło przede wszystkim w młode pokolenie. Szczęśliwie, postępująca recesja gospodarcza została przerwana decyzją Londynu z 19 września 1931 roku o porzuceniu standardu złota, co zostało skwapliwie wykorzystane przez Kopenhagę – wspólnie ze Szwecją i Norwegią – zaledwie tydzień później. Niewątpliwie była to najważniejsza decyzja rządu duńskiego, przywracająca stopniową poprawę warunków gospodarowania, jaka została podjęta w kryzysowych latach trzydziestych XX stulecia. Niemniej jednak władza państwowa nie poszła o krok dalej i nie zdecydowała się na poluzowanie polityki fiskalnej poprzez zaakceptowanie deficytu budżetowego. Do tego światowy zwrot ku protekcjonizmowi nie pozostał bez odpowiedzi i w Danii. Wprowadzenie ceł ochronnych na wyroby przemysłowe spotkało się bowiem z reakcją partnerów handlowych, jeśli chodzi o produkty sektora pierwszego. W rezultacie aż do zajęcia Królestwa przez Niemcy wyraźne ożywienie nie następowało, a stopa bezrobocia utrzymywała się na poziomie 13–15%, przybierając wymiar strukturalny¹⁸.

Wyraźne przyspieszenie rozwoju gospodarczego nastąpiło po zakończeniu drugiej wojny światowej. Impulsem była zarówno partycypacja w planie Marshalla (1948–1952), jak również skokowy wzrost zapotrzebowania we Francji i w Niemczech na duńskie płody rolne. Paradoksalnie służyła też temu zmiana kierunku duńskiego handlu, jaka nastąpiła w trakcie niemieckiej okupacji (9 kwietnia 1940 – 5 maja 1945) oraz wynikające stąd doświadczenia związane z ofensywną polityką pieniężną (wykorzystanie przez bank centralny operacji otwartego rynku). W rezultacie już w 1946 roku produkt krajowy brutto w tym kraju osiągnął wskaźnik porównywalny z najwyższym przedwojennym.

Niemniej jednak, w długiej perspektywie, dominujący udział produktów rolnych w duńskim eksporcie (63% w 1950 roku) był bezpośrednią przyczyną relatywnie niskiego wzrostu gospodarczego w dekadach lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych w porównaniu z innymi krajami Europy Zachodniej. W ramach systemu Bretton Woods międzynarodowy handel wyrobami zbożowymi i hodowla-

¹⁸ I. Henriksen, *An Economic History of Denmark*, s. 4; J.K. Galbraith, *Ekonomia w perspektywie. Krytyka historyczna*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1992, s. 208–209.

nymi pozostał bowiem regulowany, a z drugiej strony popyt w znacznej mierze kształtowany był przez ryzyko polityczne: dewaluację brytyjskiego funta w 1949 roku, wojnę koreańską lat 1950–1953 oraz kryzys sueski 1956 roku, co uzasadniało okresową interwencję banku centralnego na rynku walutowym i w sumie znacznie pogorszyło *terms of trade* duńskiej gospodarki. Mimo to, biorąc pod uwagę obecne standardy wzrostu gospodarczego dla państw rozwiniętych, zwiększenie się rozmiarów gospodarki i dochodu narodowego w latach 1950–1960 i 1960–1973 było imponujące i wynosiło – odpowiednio – 3,4% w ujęciu globalnym i 2,6% w przeliczeniu na głowę jednego mieszkańca oraz 4,6% i 3,8%¹⁹.

Z punktu widzenia polityki finansowej monarchii duńskiej i przetrwania doktryny dobrobytu jako strategicznego wyznacznika polityki gospodarczej, wręcz przełomowe znaczenie miały dwa wydarzenia. Pierwszym z nich była liberalizacja ograniczeń w przepływie dóbr i kapitałów, jaka dokonała się w ramach Europejskiej Organizacji Współpracy Gospodarczej, począwszy od roku 1958 oraz zawarte porozumienie o wolnym handlu z Europejskim Stowarzyszeniem Wolnego Handlu (*European Free Trade Association – EFTA*) – utworzonym w 1960 roku z inicjatywy Wielkiej Brytanii, do którego przystąpiła także Dania – i związany z tym impuls rozwojowy dla duńskiego przemysłu (w szczególności tekstylnego), łamszonego dotychczas przez kontrolę dewizową i wysokie należności celne. Natomiast drugim było przystąpienie w 1973 roku, wraz z najważniejszym partnerem handlowym, czyli Wielką Brytanią, do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. To drugie wydarzenie okazało się niezwykle korzystne dla sektora rolniczego, a to dzięki prowadzonej w ramach Wspólnoty Wspólnej Polityki Rolnej (*the Common Agricultural Policy – CAP*), której ten sektor okazał się beneficjentem netto²⁰.

Jeśli chodzi o relacje Królestwa Danii z samą Wspólnotą, a później – Unią Europejską, to należy zaznaczyć, że w miarę upływu czasu początkowy entuzjazm został zastąpiony narastającą rezerwą, której relatywnie duży poziom utrzymuje się do dnia dzisiejszego. Najbardziej spektakularnym tego wyrazem było zaakceptowanie referendum w sprawie traktatu z Maastricht w 1992 roku, ale pod ściśle określonymi warunkami (tzw. klauzula *opt-out*). Mianowicie, obywatele tego państwa kategorycznie opowiedzieli się za utrzymaniem suwerenności aż w czterech obszarach tradycyjnie uznawanych za atrybuty władzy państwowej, wyrażając sprzeciw w następujących zagadnieniach integracyjnych: po pierwsze, wspólnego obywatelstwa Unii Europejskiej, po drugie wspólnej waluty euro, po trzecie, wspólnej polityki zagranicznej i obronnej, oraz, po czwarte, współpracy w dziedzinie policyjnej i sądowej. Ponowne referendum – tym razem w sprawie przyjęcia waluty euro, jakie odbyło się w dniu 28 września 2000 roku – potwierdziło niejako wyniki pierwszego, gdyż zakończyło się zwycięstwem zwolenników zachowania pieniądza narodowego.

¹⁹ I. Henriksen, *An Economic History of Denmark*, s. 1.

²⁰ *Ibidem*, s. 4.

Współcześnie Królestwo Danii to jedno z najbardziej rozwiniętych państw świata z wyraźnie dominującym trzecim sektorem (77,3%), czyli sektorem usług, urzeczywistniających doktrynę dobrobytu. Paradoksalnie to właśnie konsekwentna rozbudowa, poczynszy od lat siedemdziesiątych minionego stulecia, sektora publicznego w postaci systemu ochrony zdrowia i oświaty, w tym przedszkoli, szkół zawodowych oraz szkolnictwa wyższego (te dwie ostatnie kategorie pozostają bezpłatne dla wszystkich obywateli), a w mniejszym stopniu także przedsiębiorstw i zakładów – przy pozostawieniu w rękach państwa wiodących instytucji sektora bankowego, zdecydowała o przekształceniu społeczeństwa rolniczego w społeczeństwo usługowe. Z kolei ustępstwem na rzecz właścicieli kapitału było przeprowadzenie na początku lat dziewięćdziesiątych radykalnej liberalizacji rynku pracy i wyeliminowanie wszelkich gwarancji dotyczących ochrony trwałości stosunku pracy. Toteż obecnie pracodawca w majestacie obowiązującego prawa może zwolnić pracownika praktycznie w każdym momencie, uzasadniając to zmianą warunków gospodarowania (prowadzenia działalności gospodarczej). Z drugiej jednak strony, naraża się na restrykcyjne kary finansowe w przypadku oszukiwania pracownika na czasie pracy czy łamania przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy. W sumie ceną za to jest względnie postępujący wzrost fiskalizmu, ale przez władze odpowiedzialne za prowadzenie polityki gospodarczej ten wzrost obciążeń podatkowych został wykorzystany do kształtowania cyklu koniunkturalnego oraz zachowania egalitaryzmu społecznego. Dzięki temu monarchia ze stolicą w Kopenhadze jak dotąd uniknęła postępującego zaniku klasy średniej, a stabilizowaniu wewnętrznej koniunktury wciąż bardziej służy zmiana priorytetów wydatkowych i stawek podatków²¹.

2. Bankowość centralna i polityka pieniężna. Obowiązujące ramy prawne a praktyka

Zagadnienia dotyczące bankowości centralnej i polityki pieniężnej zasługują na odrębne potraktowanie przede wszystkim dlatego, że w chwili obecnej Królestwo Danii posiada swoją własną walutę – koronę duńską (*den danske krone, the Danish krone*), pomimo spełnienia wszystkich pięciu warunków konwergencji. Od strony prawnej zachowanie własnego pieniądza narodowego było możliwe, ponieważ rząd ze stolicą w Kopenhadze w dniu 18 maja 1993 roku ratyfikował traktat z Maastricht – przesądzający przeciw m.in. przyjęcie wspólnej waluty przez wszystkie państwa członkowskie – razem z porozumieniem edynburskim (*Edinburgh Agreement*) modyfikującym zapisy traktatu o Unii Europejskiej w sprawie obligatoryjnego przyjęcia wspólnej waluty euro (klauzula *opt-out*

²¹ I. Henriksen, *An Economic History of Denmark*, s. 5; *Economy of Denmark*, s. 1; źródło: http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Denmark, [dostęp: 13.08.2018].

przewidująca referendum ratyfikacyjne w tej sprawie)²². Tak więc, wbrew rosnącemu konsensusowi wśród elit skupionych wokół najważniejszych partii politycznych co do przyjęcia euro jako nowego środka płatniczego, społeczeństwo duńskie w ogólnokrajowym referendum, przeprowadzonym w dniu 28 września 2000 roku, opowiedziało się przeciw wprowadzeniu nowej waluty europejskiej (46,8% głosów za i aż 53,2% przeciw). Niemniej jednak prowadzenie niezależnej polityki pieniężnej jest mocno utrudnione, ponieważ na mocy obowiązywania od 1 stycznia 1999 roku mechanizmu konwergencji walutowej (*ERM – II mechanism*) wartość wymienna duńskiej waluty krajowej jest restrykcyjnie sztywno powiązana z walutą euro (dopuszczalne wahania wynoszą zaledwie $\pm 2,25$ punktów procentowych zamiast $\pm 15\%$, jaki obowiązuje pozostałe państwa objęte mechanizmem dostosowawczym)²³.

Najważniejszym podmiotem polityki pieniężnej Królestwa Danii jest bank centralny tego kraju występujący pod oficjalną nazwą Danmark Nationalbank (*Danish National Bank*), który też współtworzy Europejski System Banków Centralnych (*the European System of Central Banks – ESBC*), lecz jako instytucjonalny członek spoza strefy euro. Duński Bank Narodowy został ustanowiony 1 sierpnia 1818 roku na mocy rozporządzenia królewskiego Fryderyka VI jako instytucja emisyjna zorganizowana w formie spółki akcyjnej i wyposażona w przywilej wprowadzania do obiegu płatniczego pieniądza narodowego – korony, i w ten sposób służąca pomocą w finansowaniu przedsięwzięć rządowych. Równocześnie, za pomocą funkcji emisyjnej, jej podstawowym zadaniem było gwarantowanie stabilności całemu systemowi finansowemu²⁴. Wraz z wybuchem pierwszej wojny światowej w 1914 roku bank ten stał się jedynym pożyczkodawcą dla rządu w Kopenhadze. Całkowitą niezależność od władzy wykonawczej uzyskał dopiero w 1936 roku²⁵.

Współcześnie Duński Bank Narodowy posiada całkowitą niezależność w aspekcie prowadzonej polityki pieniężnej, przy czym pierwszorzędnym jej celem jest zapewnienie stabilności pieniężnej (*price stability*) za pomocą sztywnego kursu walutowego (*fixed exchange rate policy*) względem waluty euro. W praktyce – począwszy od 1 stycznia 1999 roku – oznacza to utrzymywanie sztywnego kursu wymiennego korony do euro, przy czym 1 euro stanowi równowartość 7,46038 koron (a dopuszczalne wahania wokół tego parytetu wynoszą od 7,29552 do 7,62824). Z punktu widzenia ustawy regulującej ustrój i funkcjonowanie banku, obok zagwarantowania stabilności cenowej równorzędnym jego celem jest zarządzanie długiem skarbu państwa w imieniu Ministerstwa Finan-

²² *Denmark and the euro*, s. 1–2, źródło: http://en.wikipedia.org/wiki/Denmark_and_the_euro [dostęp: 13.08.2018].

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Danmarks Nationalbank*, s. 1, źródło: http://en.wikipedia.org/wiki/Danmarks_Nationalbank [dostęp: 10.08.2018].

²⁵ *Ibidem*.

sów oraz zapewnienie kasowej obsługi budżetu państwa. Sama kwestia zarządzania zadłużeniem rządowym koncentruje się wokół osiągnięcia możliwie najniższego oprocentowania dla papierów dłużnych skarbu państwa przy dopuszczalnym poziomie ryzyka²⁶.

Podstawowym aktem prawnym regulującym ustrój, zadania, organizację i funkcjonowanie oraz niezależność banku centralnego Królestwa Danii stanowi ustawa o Banku Narodowym Danii (*Lov om Danmarks Nationalbank, The National Bank of Denmark Act*) podpisana przez króla Chrystiana X w dniu 7 kwietnia 1936 roku, a obowiązująca od 1 maja tego roku. Zgodnie z brzmieniem artykułu 1 podstawowym celem tego banku jest zapewnienie pewności i bezpieczeństwa krajowemu systemowi pieniężnemu oraz kształtowanie obiegu pieniężnego i wolumenu kredytowego²⁷. Z kolei artykuł 2 przesądził, że siedzibą tej instytucji będzie Kopenhaga, a jej kapitał akcyjny został ustalony w wysokości 50 milionów koron²⁸.

Z uwagi jednak na związanie kursu wymiennego duńskiej korony z walutą euro, celem równorzędnym z zapewnieniem stabilności cenowej pieniądza krajowego jest dostosowanie podstawowej stopy refinansowej Duńskiego Banku Narodowego do zmian stopy referencyjnej (*the Benchmark rate*) Europejskiego Banku Centralnego. W formułowaniu założeń polityki pieniężnej, która jest przecież ukierunkowana na przyszłość, duńskie władze monetarne posługują się celem inflacyjnym (*inflation target*), który zakłada dopuszczalny roczny wzrost poziomu cen w wysokości do 2% mierzony Zharmonizowanym Wskaźnikiem Cen Konsumpcyjnych (*Harmonised Index of Consumer Price – HICP*). Oznacza to, że dopuszczalna stopa wzrostu cen konsumpcyjnych jest analogiczna jak w strefie euro²⁹.

Z kolei po to, żeby Bank Narodowy mógł skutecznie wpływać na zjawiska pieniężne w gospodarce, prawodawca na podstawie artykułu 8 wyposażył go w przywilej emisyjny. To wyłączne prawo podmiotowe do tworzenia znaków pieniężnych i wprowadzania ich do obiegu zostało wyrażone w następujący sposób:

Bank będzie posiadał wyłączne prawo emisji banknotów. Banknoty emitowane przez Bank będą prawnym środkiem płatniczym pomiędzy ludźmi oraz względem wszelkich

²⁶ H. Jensen, *Central Bank's Role in Reserve and Debt Management: The Danish Experience*, Conference at the IMF Washington, D.C., September 16–17 2002 entitled: „Challenges to Central Banking from Globalized Financial Systems”, s. 1, źródło: www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/2002/gfs/eng/Jensen.pdf [dostęp: 16.04.2018]; *Denmark and the euro*, s. 2.

²⁷ *The National Bank of Denmark Act*, oficjalne angielskie tłumaczenie ustawy o banku narodowym Królestwa Danii zaczerpnięte zostało ze strony Amerykańskiego Banku Centralnego – Systemu Rezerwy Federalnej, Bank rezerwy Federalnej w Saint Louis, Federal Reserve Bulletin z czerwca 1936 roku, s. 537–540, dostępnej pod adresem: fraser.stlouisfed.org/docs/publications/FRB/pages/1935-1939/16470_1935-1939.PDF [dostęp: 16.05.2018].

²⁸ Ibidem.

²⁹ *Danish central bank's current and historic interest rates. Nationalbanken lending rate*, s. 1–2; tekst został zaczerpnięty z oficjalnej strony internetowej Duńskiego Banku Narodowego (*Nationalbanken*), dostępnej pod adresem: <http://www.global-rates.com/interest-rates/central-banks/central-bank-danmark> [dostęp: 13.08.2018].

zobowiązań wobec urzędów państwowych. [...] Nominały, zapisy oraz ich forma zostanie zatwierdzona przez Ministra Handlu, Przemysłu i Żeglugi³⁰.

Równocześnie w artykule 9 prawodawca zapewnił instancjom kierowniczym Banku pełną swobodę, jeśli chodzi o kształtowanie podaży pieniądza w gospodarce narodowej.

Zgodnie z ustawą o Duńskim Banku Narodowym zarząd nad omawianą instytucją został podzielony między Radę Dyrektorów (*Board of Directors*), Komitet Dyrektorów (*Committee of Directors*) oraz Radę Gubernatorów (*Board of Governors*). Ponadto każda z osób zasiadająca w którymkolwiek z powyższych organów musi posiadać obywatelstwo Królestwa Danii oraz aktualnie zamieszkiwać w tym państwie.

Rada Dyrektorów to ciało opiniotwórczo-doradcze, w skład którego wchodzi 25 osób wybieranych na pięcioletnią kadencję, przy czym przynajmniej 15 z jej członków musi wyróżniać się wiedzą w zakresie handlu, a ponadto jedna – w zakresie ekonomii, oraz jedna – w zakresie prawa. Spośród osób w nim zasiadających organ ten wybiera swojego przewodniczącego oraz wiceprzewodniczącego na okres jednego roku.

Z kolei Komitet Dyrektorów to kolegialny organ w całości wywodzący się z Rady Dyrektorów w ten sposób, że dwóch członków Komitetu to równocześnie osoby wchodzące w skład Rady, a pozostałych pięciu wybieranych jest spośród osób tworzących Radę na okres jednego roku.

Najważniejszym organem decyzyjnym Banku Narodowego jest jednak Rada Gubernatorów (*the Board of Governors*) składająca się z trzech osób, przy czym nominacji jednej z nich dokonuje sam król, a pozostałe dwie są powoływane przez Radę Dyrektorów na wniosek Komitetu Dyrektorów. Osoba mianowana przez króla automatycznie staje się prezesem całego banku. Poza tym artykuł 6 przewiduje, że żadna z osób zasiadających w Radzie Gubernatorów nie może należeć do związku zawodowego, samorządu pracodawców, ani prowadzić zarobkowej działalności gospodarczej.

Z mocy artykułu 7 ustawy w skład Rady Dyrektorów wchodzi jeszcze Minister Handlu, Przemysłu i Żeglugi jako Królewski Komisarz Banku (*the Royal Bank-Commissioner*). To on przewodniczy obradom Rady Dyrektorów (a zatem organu opiniotwórczo-doradczego Rady Gubernatorów), a ponadto sprawuje nadzór nad działalnością Rady Gubernatorów zgodnie z kryterium legalności³¹.

Ponadto dopowiedzieć w tym miejscu jeszcze trzeba, iż w ustawie tworzącej bank centralny Królestwa Danii znajduje się także zapis o zwolnieniu omawia-

³⁰ Tłumaczenie własne na podstawie: *The National Bank of Denmark Act*, „Federal Reserve Bulletin” 1936, s. 538.

³¹ *The National Bank Of Denmark Act*, s. 1–3, tekst aktualnie obowiązującej ustawy o Banku Narodowym Danii został zaczerpnięty ze strony internetowej dostępnej pod adresem: [www.nationalbanken.dk/en/about_danmarks_nationalbank/legal/basis/Documents/The National Bank of Denmark Act. pdf](http://www.nationalbanken.dk/en/about_danmarks_nationalbank/legal/basis/Documents/The%20National%20Bank%20of%20Denmark%20Act.pdf) [dostęp: 16.05.2018].

nego podmiotu prawnofinansowego z wszelkich podatków bezpośrednich na rzecz skarbu państwa (za wyjątkiem podatku od nieruchomości), które nie służą wprost wypełnianiu jego działalności statutowej. W zamian za to władze banku są ustawowo zobowiązane do odprowadzania na rzecz skarbu państwa zysku zrealizowanego w roku kalendarzowym (pod warunkiem, że dochody z działalności banku nie są przeznaczone na zasilenie funduszu rezerwowego ani jakiegokolwiek innego funduszu celowego). Poza tym ustawodawca nałożył na bank obowiązek prowadzenia rachunkowości dla celów zewnętrznego audytu jego gospodarki finansowej oraz udostępniania określonych danych statystycznych. Gospodarka finansowa powinna być przy tym prowadzona w sposób zapewniający utrzymanie równowagi budżetowej. Wzmiankowany audyt jest dokonywany w imieniu Ministra Handlu, Przemysłu i Żeluzgi.

W gospodarce wolnorynkowej, w której istnieje dwustopniowy system bankowy składający się, po pierwsze, z banku centralnego, będącego zazwyczaj własnością państwa albo z dominującym jego udziałem (jak w przypadku Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych Ameryki), oraz, po drugie, z sektora bankowego tworzonego przez ogół instytucji finansowych zajmujących się przyjmowaniem depozytów, udzielaniem kredytów oraz innymi operacjami finansowymi, a posiadających swoje rachunki rozliczeniowe w banku centralnym, regulacja podaży pieniądza przez państwową instytucję emisyjną następuje zawsze za pośrednictwem sektora bankowego³². Toteż decydującą rolę w tym procesie odgrywa wysokość podstawowej stopy procentowej banku centralnego, zwanej także stopą referencyjną, stopą bazową albo stopą procentową na rynku międzybankowym. Jeśli chodzi o duński rynek międzybankowy, to wysokość tej stopy wynosi 0,2% (począwszy od 5 lipca 2012 r.)³³.

Znaczenie stopy oprocentowania na rynku międzybankowym dla pozostałych uczestników rynku finansowego bierze się natomiast stąd, że w praktyce jest to najniższa rynkowa stopa procentowa w gospodarce narodowej³⁴. Oznacza to, że jej wysokość determinuje zarówno popyt zagregowany, jak i prognozę zwrotu z inwestycji kapitałowych oraz inwestycji bezpośrednich. Z uwagi jednak na to, że Duński Bank Narodowy nie prowadzi jakichkolwiek transakcji z osobami fizycznymi i prawnymi ze sfery gospodarki realnej, kluczowego znaczenia nabiera kwestia prawnej dostępności do instrumentów refinansowania działalności instytucji finansowych.

Chociaż w ustawie o Banku Narodowym Danii nie znajduje się jakakolwiek regulacja normatywna dotycząca przyznanych instrumentów prowadzenia polityki pie-

³² W. Baka, *Pieniądz, bank centralny i polityka monetarna*, [w:] M. Bednarski, J. Wilkin (red.), *Ekonomia dla prawników i nie tylko*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003, s. 338–341.

³³ *Danish central bank's current and historic interest rates*, s. 1.

³⁴ A. Kaźmierczak, *Polityka pieniężna w gospodarce otwartej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 31–32.

nieżnej, to jednak na mocy tradycji i systemowej interpretacji różnych jej zapisów należy przyjąć, iż władze monetarne posiadają stosowne narzędzia regulowania obiegu pieniężnego metodą rynkową. Oczywiście, do tradycyjnych narzędzi pozwalających na bieżące regulowanie oprocentowania kredytu dla podmiotów spoza sektora finansowego, a przyznanych Bankowi Narodowemu Danii, należą: operacje otwartego rynku, rezerwa obowiązkowa oraz transakcje kredytowo-depozytowe.

W świetle współczesnego kryzysu finansowego, jaki ogarnął gospodarkę światową od 2007 roku (czego symbolem była fala upadłości światowych gigantów finansowych), po czym – dzięki interwencji rządów państw rozwiniętych i szybkiemu spadkowi stóp procentowych – przerodził się w przewlekłą stagnację³⁵, pełna niezależność operacyjna instancji kierowniczych Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz Europejskiego Systemu Banków Centralnych w realizowaniu celów ustawowych, a w szczególności zagwarantowania stabilności całego systemu finansowego, wysuwa się niejako na pierwszy plan, w praktyce dystansując fundamentalne do tej pory zagadnienie zapewnienia stabilności cenowej. Powyższa tendencja jest aktualna także w przypadku polityki pieniężnej banku centralnego Królestwa Danii. Duńskie władze monetarne są bowiem świadome faktu, że, z jednej strony – jak ujawniła ankieta z połowy 2008 roku przeprowadzona na zlecenie agencji ratingowej Standard & Poor's – niemalże 90% PKB (a dokładnie 89,8% dochodu narodowego) stanowi wartość kredytów hipotecznych³⁶, których możliwość terminowej spłaty jest uzależniona m.in. od aktualnej ceny nieruchomości, a z drugiej – spora część aktywów duńskiego sektora finansowego została ulokowana w ryzykownych instrumentach pochodnych. W tej sytuacji nie dziwi gotowość duńskich władz monetarnych w dostarczaniu płynności zagrożonym niewypłacalnością i upadłością instytucjonalnym podmiotom rynku finansowego.

Wsparcie płynnościowe ze strony Banku Narodowego Danii jest tym bardziej potrzebne, że całkowite zadłużenie gospodarstw domowych na koniec 2007 roku osiągnęło zatrważający poziom 132% produktu krajowego brutto, co w sytuacji spowolnienia gospodarczego oznacza narastające trudności w spłacie zadłużenia przez wierzycieli instytucji finansowych³⁷. Tym bardziej, że kryzys na rynku aktywów hipotecznych spowodował spadek cen nieruchomości, a zawierane w okresie boomu na tym rynku kredyty hipoteczne zakładały przecież trwały wzrost wartości nieruchomości. Do tego dochodzi jeszcze wspomniana wyżej nadmierna ekspozycja niektórych instytucji finansowych na rynkach papierów wartościowych o dużym ryzyku. W tej sytuacji nie dziwi nagłe pojawienie się zjawiska deflacji długu, czyli trwałego spadku poziomu cen nieruchomości zwiększają-

³⁵ F. Østrup, *The Danish Bank Crisis in a Transnational Perspective. Danish Foreign Policy Yearbook 2010*, s. 75, źródło: subweb.diis.dk/graphics/Publications/Books2010/YB2010/YB2010-Danish-Bank-Crisis-WEB.pdf [dostęp: 15.05.2018].

³⁶ *Economy of Denmark*, s. 2.

³⁷ F. Østrup, *The Danish Bank Crisis in a Transnational Perspective*, s. 82.

cego ciężar zadłużenia oraz narastania problemów negatywnej selekcji i ryzyka nadużycia, wskutek czego kredytowanie, wydatki inwestycyjne oraz ogólna aktywność gospodarcza przez długi czas pozostają na bardzo niskim poziomie³⁸.

Jeśli chodzi o kryzys w sektorze finansowym Królestwa Danii punkt kulminacyjny wystąpił w lipcu 2008 roku w postaci nagłego wycofywania przez depozytariuszy należących do nich wkładów ulokowanych w siódmym co do wielkości największym banku handlowym sektora finansowego tego kraju, Roskilde Bank, prowadzącym najbardziej agresywną ekspansję pożyczkową. Bezpośrednim powodem wystąpienia tego *runu* było obniżenie oceny bezpieczeństwa dokonane na początku lipca 2008 roku przez międzynarodową agencję ratingową Moody's. Władze banku dążyły do rozwiązania problemu niewypłacalności przez połączenie z innym bankiem, ale bez powodzenia. Ostatecznie przed ogłoszeniem bankructwa i upadłością uchronił Roskilde Bank Duński Bank Narodowy, który w połowie lipca 2008 roku zadeklarował udzielenie adekwatnego wsparcia finansowego oraz pokrycie wyemitowanych przez bank komercyjny papierów wartościowych. Równocześnie, w celu przywrócenia zaufania społecznego do całego sektora bankowego, duński sektor bankowy zobowiązał się do wspólnego pokrycia strat Roskilde Bank w wysokości 750 milionów duńskich koron, przy czym zobowiązania finansowe ponad tę sumę miały zostać pokryte przez państwo. W rezultacie 24 sierpnia 2008 roku wszelkie aktywa i pasywa Roskilde Bank zostały przeniesione do nowej spółki utworzonej przez państwo duńskie i sektor bankowy tego kraju. Podstawowym zadaniem nowego przedsiębiorstwa bankowego było kontynuowanie działalności aż do chwili zaspokojenia wszystkich wierzycieli³⁹.

W kontekście kontrolowanej upadłości Roskilde Bank warto także zwrócić uwagę na fakt, że był to pierwszy od 1928 roku przypadek, w którym Bank Narodowy Danii bezpośrednio zaangażował się w przejęcie zobowiązań finansowych banku komercyjnego – w sumie szacowanych od 3 do 37 miliardów (!) koron – co oznaczało niejako zakamuflowaną, ale faktyczną nacjonalizację tejże instytucji⁴⁰.

Zapobieżenie upadłości Roskilde Bank nie oznaczało bynajmniej przywrócenia stabilności całemu sektorowi finansowemu tego kraju. Postępujący od połowy 2007 roku spadek cen walorów hipotecznych papierów wartościowych postawił w trudnej sytuacji fundusze emerytalne, natomiast w końcu 2008 roku pojawiły się informacje o problemach płynnościowych w największym banku komercyjnym Królestwa Danii, Danske Bank. W przeciwieństwie do przypadku Roskilde Bank, władze Danske Bank gwałtownie ograniczyły akcję kredytową oraz wezwały kredytobiorców do szybkiej spłaty zadłużenia, co niemalże natychmiast przełożyło się na spadek inwestycji w sferze gospodarki realnej oraz wzrost stopy bezrobocia. Tym razem oprócz reakcji Banku Narodowego Danii nastąpiła reakcja Parlamentu (luty

³⁸ F.S. Mishkin, *Ekonomika pieniądza, bankowości i rynków finansowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 280.

³⁹ F. Óstrup, *The Danish Bank Crisis in a Transnational Perspective*, s. 83–84.

⁴⁰ *Roskilde Bank*, źródło: http://en.wikipedia.org/wiki/Roskilde_Bank, s. 1–2 [dostęp: 14.08.2018].

2009) w postaci uchwalenia ustawy ułatwiającej poprawę ogólnej kondycji finansowej duńskich banków w postaci preferencyjnego nabywania rządowych papierów wartościowych⁴¹. Niemniej jednak aż do końca 2012 roku generalna kondycja finansowa całego sektora bankowego tego kraju pozostała mocno niepewna.

Podsumowanie

Reasumując, przeprowadzone badania w zakresie współczesnej polityki finansowej Królestwa Danii prowadzą do miarodajnej konkluzji opierającej się na założeniu, że – wbrew tendencjom neoliberalnym dominującym obecnie w myśli ekonomicznej i stawiającym na pierwszym planie rynek i produkcję – duński model ekonomiczny ukierunkowany jest w pierwszym rzędzie na ochronę świata pracy, przy utrzymaniu względnej równości dochodowej społeczeństwa. Osiągnięcie tak zdefiniowanego stanu rzeczy, zdaniem duńskich planistów gospodarczych, jest przy tym możliwe drogą rozwijania sektora publicznego oraz funkcji ochronnych i kontrolnych państwa, przy równoczesnym pozostawieniu funkcjonowania rynku pracy siłom rynkowym, co stanowi przecież przeciwieństwo czynnik podnoszący konkurencyjność międzynarodową gospodarki. Zgodnie bowiem z danymi statystycznymi Banku Światowego stopień liberalizacji „najmu usług” jest na analogicznym poziomie jak w Stanach Zjednoczonych⁴². Niemniej jednak podkreślić z całą stanowczością trzeba, że sam niezwykle rozbudowany sektor publiczny przy najbardziej wolnym rynku pracy spośród wszystkich państw Unii Europejskiej⁴³ wciąż stanowi niedostateczną dźwignię wzrostu gospodarczego. Koniecznym tego elementem jest ponadto interwencjonistyczna polityka banku centralnego w kierunku zachowania stabilności całego systemu finansowego i w ten sposób wypełniająca swoistą lukę w polityce rządu, zmierzającą do utrzymania i kreacji nowych miejsc pracy nie tylko w samym sektorze publicznym, ale zachęcająca przedsiębiorstwa prywatne do ich samoistnego generowania⁴⁴. Tym samym okazuje się, że w warunkach globalizacji zachowanie autonomicznej polityki pieniężnej, choćby tylko w określonym zakresie – w Królestwie Danii w postaci regulowania wysokości rynkowej stopy procentowej – stanowi jeden z głównych elementów wzrostu gospodarczego.

⁴¹ Ibidem, s. 84–85.

⁴² *Denmark*, s. 7.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ J.A. Ocampo, *A Broad View of Macroeconomic Stability*, [w:] N. Serr, J.E. Stiglitz, *The Washington Consensus Reconsidered. Towards a New Global Governance*, Oxford University Press, Oxford 2008, s. 65.

Bibliografia

Literatura

- Acocella N., *Zasady polityki gospodarczej. Wartości i metody analizy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Baka W., *Pieniądz, bank centralny i polityka pieniężna*, [w:] M. Bednarski, J. Wilkin (red.), *Ekonomia dla prawników i nie tylko*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003.
- Briggs A., Clavin P., *Europa dwóch stuleci 1789–1989*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Warszawa 2000.
- Galbraith J.K., *Ekonomia w perspektywie. Krytyka historyczna*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1992.
- Hobsbawm E., *Wiek skrajności. Spojrzenie na krótkie dwudzieste stulecie*, Wydawnictwo Politeja, Warszawa 1999.
- Każmierczak A., *Polityka pieniężna w gospodarce otwartej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Kosikowski C., *Publiczne prawo gospodarcze Polski i Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2008.
- Mishkin F.S., *Ekonomika pieniądza, bankowości i rynków finansowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Ocampo J. A., *A Broad View of Macroeconomic Stability*, [w:] N. Serra, J.E. Stiglitz (red.), *The Washington Consensus Reconsidered. Towards a New Global Governance*, Oxford University Press, Oxford 2008.
- Redelbach A., *Wstęp do prawoznawstwa*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa. Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2002.
- Sylwestrzak A., *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2009.
- Wojtyna A., *Ewolucja keynesizmu a główny nurt ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Artykuły w wersji elektronicznej

- Henriksen I., *An Economic History of Denmark*, <http://eh.net/encyclopedia/article/henriksen.denmark> [dostęp: 10.08.2018].
- Jensen H., *Central Bank's Role in Reserve and Debt Management: The Danish Experience*, Conference at the IMF Washington, D.C., September 16–17 entitled: „Challenges to Central Banking from Globalized Financial Systems”, www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/2002/gfs/eng/jensen.pdf [dostęp: 16.05.2018].

Óstrup F., *The Danish Bank Crisis in a Transnational Perspective*, *Danish Foreign Policy Yearbook 2010*, subweb.diiis.dk/graphics/Publications/Books2010/YB2010/YB2010-Danish-Bank-Crisis_WEB.pdf [dostęp: 15.05.2018].

Akty prawne

The National Bank of Denmark Act, Federal Reserve Bulletin. June 1936, fraser.stlouisfed.org/docs/publications/FRB/pages/1935-1939/16470_1935-1939.pdf [dostęp: 16.05.2018].

The National Bank of Denmark Act, www.nationalbanken.dk/en/about_danmarks_nationalbank/legal/basis/Documents/The National Bank of Denmark Act.pdf [dostęp: 16.05.2018].

Inne

Danmarks Nationalbank, http://en.wikipedia.org/wiki/Danmarks_Nationalbank [dostęp: 10.08.2018].

Denmark, <http://en.wikipedia.org/wiki/Denmark> [dostęp: 13.08.2018].

Denmark and the euro, http://en.wikipedia.org/wiki/Denmark_and_the_euro [dostęp: 13.08.2018].

Economy of Denmark, http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Denmark [dostęp: 13.08.2018].

Roskilde Bank, http://en.wikipedia.org/wiki/Roskilde_Bank [dostęp: 14.08.2018].

The Welfare State Doctrine and Contemporary Monetary Policy in the Kingdom of Denmark

Abstract

In this paper I discuss the welfare state in the Kingdom of Denmark from a historical perspective. I show that welfare state doctrine is a relatively new concept in economics, and I emphasize the role of monetary policy in the maintaining the welfare state in Denmark from the end of World War II. A Welfare state is a concept of government in which the state plays the key role in the protection and the promotion of the social and economic well-being of its citizens. It is based of the principles of equality opportunity, equitable distribution of wealth, and public responsibility for those unable to avail themselves of the minimal provisions of the good life. Monetary policy is the process by which the monetary authority of the country controls the supply of money, often targeting an inflation rate or interest rate to ensure price stability and general trust in the currency. As of central bank of Denmark, Danmarks Nationalbank is responsible for monetary policy in Denmark.

Keywords: central bank, monetary policy, welfare state, financial crisis of 2008–2009.